

Aino Juurakko
”VIULUA ON KIVA SOITTA”
Erityisoppilas, viulu ja opettaminen

Opinnäytetyö
KESKI-POHJANMAAN AMMATTIKORKEAKOULU
Musiikin koulutusohjelma
Toukokuu 2010

TIIVISTELMÄ OPINNÄYTETYÖSTÄ

Yksikkö Taiteen yksikkö	Aika Toukokuu 2010	Tekijä/tekijät Aino Juurakko
Koulutusohjelma Musiikin koulutusohjelma		
Työn nimi "VIULUA ON KIVA SOITTAA" Erityisoppilas, viulu ja opettaminen		
Työn ohjaaja Lauri Pulakka		Sivumäärä 32 + liite
Työelämäohjaaja Lauri Pulakka		
<p>Opetin vuoden kolmelle erityisoppilaalle viulunsoittoa. Halusin tutkia, miten erityisopetus eroaa tavallisesta viulunsoitonopetuksesta. Halusin tutkia myös, miten viulu soittimena sopii erityisoppilaalle. Opetuksen aikana tein huomioita, millaisia luonteenpiirteitä erityisopettajalla tulee olla ja onko minussa näitä piirteitä.</p> <p>Lähetin kymmeneen musiikkioppilaitokseen ympäri Suomea kyselyn. Halusin selvittää opiskeleeko näissä musiikkioppilaitoksissa tai onko niissä koskaan opiskellut erityisoppilaita. Pohdin, miten musiikkioppilaitokset voisivat parantaa erityisoppilaiden opiskelumahdollisuutta musiikkioppilaitoksissa.</p>		

Asiasanat

Aspergerin oireyhtymä, Downin oireyhtymä, erityisoppilas, erityisopettaminen, musiikki, viulu

ABSTRACT

CENTRAL OSTROBOTHNIA UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES	Date May 2010	Author Aino Juurakko
Degree programme Music pedagogue		
Name of thesis "IT'S NICE TO PLAY VIOLIN" Special student, violin and teaching		
Instructor Lauri Pulakka		Pages 32 + appendice
Supervisor Lauri Pulakka		
<p>Three special students were taught violin playing for one year for by the author. The aim was to see how special education teaching differs from normal violin teaching. Another goal was to study if the violin is a good instrument for a special student. During the teaching sessions attention was paid to what kind of characteristics a special education teacher needs and whether the present author possesses these characteristics.</p> <p>A questionnaire was sent to ten music schools all over Finland. The idea was to find out if they have or have ever had special students in their music school. In this thesis it was reflected on how music schools could improve the possibilities of special students to study in a music school.</p>		

Key words Asperger's syndrome, Down's syndrome, special student, special-education teaching, music, violin
--

ESIPUHE

Opinnäytetyöni ei olisi voinut toteutua ilman Kokkolan Isokylän erityiskoulun apua. Rehtori Aira Salovaara sekä koulun opettajat suhtautuivat innostuneesti opinnäytetyöni aiheeseen ja ottivat minut lämpimästi vastaan. Kiitos kannustuksestanne. Kiitos myös Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulun taiteen yksikölle soitinlainasta sekä kaikesta saamastani tuesta.

Tahdon kiittää äitiäni kaikesta avusta, tuesta ja ymmärryksestä. Rohkaisit minua toteuttamaan tämän itselleni tärkeän työn. Sydämestäni kiitos!

**TIIVISTELMÄ
ABSTRACT
ESIPUHE
SISÄLLYS**

1 JOHDANTO	1
2 OPETUS ALKAA	3
2.1 Oppilaiden valinta	3
2.2 Oppilaani	4
2.3 Opetuksen järjestäminen	5
2.4 Oppilaiden diagnoosit	5
2.4.1 Downin oireyhtymä	6
2.4.2 Aspergerin oireyhtymä	8
3 OPETUKSESTA JA OPPIMISESTA	10
3.1 Opetusmenetelmät	10
3.2 Opetusmateriaali	12
3.3 ”Hämmästyttää, kummastuttaa”	13
3.3.1 Myönteiset hämmästykset	14
3.3.2 Kummastukset - ongelmia ja kehitettäviä asioita	18
3.4 Ratkaisuja opetustilanteessa syntyneisiin ongelmiin	22
4 ERITYISOPPILAS MUSIIKKIOPPILAITOKSESSA	24
4.1 Omat havaintoni erityisopettajuudesta	24
4.2 Musiikkioppilaitoskysely	25
5. YHTEINEN SÄVEL	27
5.1 Minä ja erityisoppilas	27
5.2 Erityisoppilas ja viulu	28
5.3 Erityisopetus omaksi työksi	29
6. LOPUKSI	31

**LÄHTEET
LIITTEET**

1 JOHDANTO

Tiesin heti opintojeni alussa, että haluan tehdä opinnäytetyön, joka liittyy erityispedagogiikkaan. Äitini on kehitysvammaatyöntekijä, joten olen aina ollut tekemisissä kehitysvammaisten ihmisten kanssa. Uskon, että olen saanut kipinän aiheeseeni jo kotoa.

Opetin vuoden Kokkolan Isokylän erityiskoululla kolmelle erityisoppilaalle viulunsoittoa. Halusin kokea, millaista on opettaa erityisoppilaalle viulunsoittoa ja tutkia, sopiiko viulu soittimena erityisoppilaalle. Havainnoin, miten oppimisprosessi eroaa tavalliseen oppilaaseen verrattuna. Tutkin, millaiset erityisoppilaan fyysiset tai psyykkiset häiriöt aiheuttavat ongelmia viulunsoitossa tai estävät ne kokonaan. Pohdin, millaisia luonteenpiirteitä erityisopettajalla tulisi olla, ja löytyykö näitä luonteenpiirteitä minusta itsestäni.

Raportissani kerron oppilaistani sekä tarkemmin heidän diagnooseistaan. Lisäksi kerron opetusmenetelmistäni, -materiaalistani sekä koko opetusprosessista. Olen itse klassisen musiikin soittaja, joten opetustyylini sekä -materiaalini pohjautuu paljolti klassiseen musiikkiin. Pohdin myös opinnäytetyöni vaikutusta omaan opettajuuteeni sekä työelämäni tulevaisuudessa.

Lähteenä minulla oli erityispedagogiikasta kertovaa kirjallisuutta eri vuosikymmeniltä. Oli mielenkiintoista tehdä huomioita, miten tieto on lisääntynyt ja miten suhtautuminen on muuttunut vuosien aikana. Yksi erinomainen kirja oli Aution, Palon, Aittokallion ja Turusen kirjoittama kirja Kehitysvammaisuus. Se antoi paljon yleistietoa oppilaiden diagnooseista. (Autio & Palo & Aittokallio & Turunen 1988.)

Erilaiset Internet-sivut tarjosivat mielenkiintoista tietoa kehitysvammaisuudesta ja esimerkiksi musiikkiterapiasta. Rajasin työssäni musiikkiterapian pois, koska en opettanut viulunsoittoa terapiatarkoituksessa vaan halusin oppilaiden ottavan viulunsoiton musiikin harrastamisena. Suurena apuna työssäni olivat Kehitysvammaliiton ja Kehitysvammahuollon tietopankin Internet-sivut. Löysin myös muutamia mielenkiintoisia artikkeleita sekä Internetistä että lehdistä. Plaza.fi Internet-sivulta löysin A. Släen kirjoittaman artikkelin Asperger on vaikeus ja voimavara, jossa kerrotaan

kehitysvammaisen lapsen ja nuoren tarpeista kotona ja koulussa. Tällaista tietoa pidän tärkeänä soitonopettajan näkökulmasta. (Slåen 2008.)

Olen heti aiheen keksittyäni ollut kiinnostunut siitä, opiskeleeko Suomen musiikkioppilaitoksissa erityisoppilaita. Tein keväällä 2010 haastattelun kymmeneen musiikkioppilaitokseen eri puolille Suomea. Tutkin, kuinka paljon haastattelemistani musiikkioppilaitoksissa on erityisoppilaita ja millainen tulevaisuuden näkymä heillä on erityisoppilaiden opiskelusta omassa musiikkioppilaitoksessaan. Sain vastauksen kuudesta musiikkioppilaitoksesta. Tarkastelen raportissani haastatteluni tuloksia.

Työni tarkoitus oli rohkaista itseäni, sekä myös muita musiikkipedagogeja, suhtautumaan myönteisesti erityisoppilaisiin. Musiikkiterapiaa on käytetty kehitysvammaisten hoitomuotona jo kauan, mutta kaikenlainen musiikin parissa harrastaminen on terapeutista. Opettajan ei välttämättä tarvitse olla musiikkiterapeutti opettaakseen erityisoppilaalle musiikkia. Kehitysvammaisuudesta ja oppilaan diagnoosista on tietysti hyvä tietää mahdollisimman paljon.

2 OPETUS ALKAA

Otin yhteyttä Kokkolan Isokylän erityiskoulun rehtoriin marraskuussa 2008 ja kerroin opinnäytetyöni aiheesta ja tiedustelin, olisiko koululta mahdollisuus saada muutama oppilas aloittamaan kanssani viulunsoitto. Sain nopeasti vastauksen, että koulu on hyvin kiinnostunut ja että innokkaita oppilaita olisi enemmän kuin olin uskaltanut toivoa. Sovimme, että tulen ennen joululomaa tutustumaan ja haastattelemaan lapsia.

2.1 Oppilaiden valinta

Haastattelin seitsemää oppilasta ja kokeilimme, miltä viulu kuulostaa. Oppilaisiksi hakeutuneissa oli yllätyksekseni paljon poikia. Seitsemästä oppilaasta kolme oli tyttöä ja neljä poikaa.

Sain jo heti haastattelutilanteessa tehdä huomioita, miten lapsi käsittelee viulua, millainen soittoasento hänellä on luonnostaan ja kuinka kiinnostunut hän on viulusta. Lapset suhtautuivat tilanteeseen hyvin eri tavoin; toisia jännitti jutella kanssani, toisia jännitti kokeilla viulua. Toinen oli hyvin puhelias ja innokas, toinen ei ollut enää kovinkaan kiinnostuneen oloinen nähtyään, millainen soitin viulu on.

Minulla ei ollut mitään erityistä ennakkoajatusta siitä, millaisia oppilaitteni tulisi olla. Oppilaan mahdollinen aggressiivisuus oli ainut asia, jonka ennen koululle menoa olin päättänyt vaikuttavan valintaani. Vaikka kyseessä on musiikinopiskelu, en testannut heidän musikaalisuuttaan, koska tutkimukseni tarkoitus ei ollut seurata oppilaiden kehittymistä musikaalisuudessa. Halusin saada selville, millaisia ongelmia tai mahdollisuuksia viulu soittimena tuo erityisoppilaalle. Monella haastattelemallani oppilaalla kuitenkin oli aikaisempaa musiikkitaustaa.

Haastattelemistani lapsista yhdellä oli dysfasia eli häiriö puheen tuottamisessa ja/tai ymmärtämisessä. Koska opetusaikani oli hyvin lyhyt, enkä pystynyt ottamaan montaa oppilasta, jouduin jättämään dysfasia-oppilaan pois. Vaikka musiikki itsessään ei vaadi

sanoja tai selityksiä, soitonopetuksessa on tärkeää, että oppilas pystyy kertomaan, jos esimerkiksi jokin soittoasento ei tunnu hyvältä.

Eräs haastattelemani oppilas vaikutti hyvin vilkkaalta. Hän oli kiinnostunut soittimesta ja pyysi minua soittamaan itselleen jotain. Kun aloimme jutella ja kokeilla soitinta hänelle itselleen, hän ei jaksanut kuunnella ja tuntui ärsyyntyvän siitä, että piti olla paikallaan ja rauhoittua. Vaikka hän ei ollut aggressiivisen oloinen, minulle tuli tunne, että en välttämättä hallitsisi hänen käyttäytymistään, jos hän hermostuisi. Tästä syystä en voinut ottaa häntä oppilaakseni.

Suurin osa haastattelemistani oppilaista tuntui olevan kiinnostuneita viulusta soittimena. Ainoastaan yhden oppilaan kohdalla minulle tuli tunne, että hän ei ollut enää innoissaan viulusta, kun oli nähnyt sen. Siihen, ettei hän ollut kiinnostunut saattoi vaikuttaa hänen alkava murrosikänsä. Opettajan sanojen mukaan hän oli ollut innokkaana ilmoittautumassa viuluoppilaaksi. Mielestäni hän ei kuitenkaan vaikuttanut niin innokkaalta kuin muut, joten en valinnut häntä oppilaaksi.

Keskusteltuani opettajien kanssa, valitsin oppilaikseni kaksi poikaa ja yhden tytön. Opetuksen pääsin aloittamaan tammikuussa 2009. Tyttöoppilaan kanssa aloitimme hieman poikia myöhemmin aikataulujen sovittelun vuoksi. Käytän jatkossa oppilaistani nimiä Oppilas 1, Oppilas 2 ja Oppilas 3.

2.2 Oppilaani

Oppilas 1 on 13-vuotias poika, jolla on Downin oireyhtymä. Hänen musiikilliseen taustaansa kuuluu rumputunneilla käynti. Hän pitää laulamisesta ja heviväändeistä. Hän osaa aakkoset ja lukee vähän. Numerot hän osaa nolasta sataan. Ensivaikutelma minulla oli, että Oppilas 1 on ujon oloinen, mutta ei pelokas.

Oppilas 2 on 16-vuotias poika. Hän on sairastanut pienenä paljon, josta johtuen hänellä on kehitysviivästymä. Hänellä on myös Aspergerin oireyhtymän piirteitä. Hänen musiikilliseen taustaansa kuuluu kitaran ja sähköurkujen soittoa. Hän pitää laulamisesta radion mukana ja rock -musiikista. Ensimmäisellä soittotunnilla hän esitti toiveen, että

voisimme soittaa Deep Purplen kappaaleen, Smoke on the water. Ensivaikutelma Oppilas 2:sta oli, että hän on puhelias ja avoin ja hyvin innokas aloittamaan viulunsoiton.

Oppilas 2 on vasenkätinen. Kysyin Keski-Pohjanmaan konservatorion viulunsoitonopettajalta Heidi Kumpulalta, vaikuttaako vasenkätisyys viulunsoittoon eli pitääkö viulunkielet ja leukatuki kääntää toisinpäin, että oppilas voi pitää viulua oikealla olkapäällä. Hän kertoi, että suurimmaksi osaksi vasenkätiset soittavat viulua samoin kuin oikeakätiset. Oppilas 2 kertoi soittavansa kitaraa oikeakätisesti, joten aloitimme viulunsoiton ilman kielien ja leukatuen muutosta.

Oppilas 3 on 14-vuotias tyttö, jolla on Aspergerin oireyhtymä. Hänen musiikilliseen taustaansa kuuluu pianonsoiton kokeilua ja hän kertoi nähneensä nuotteja. Ensivaikutelma minulla oli, että Oppilas 3 on rohkean oloinen ja avoin, vaikka ei kovin puhelias.

2.3 Opetuksen järjestäminen

Päätettyäni, keitä otan oppilaikseni, otin yhteyttä heidän vanhempinsa saadakseni luvan opettaa. Sovimme rehtorin kanssa, että kirjoitan vanhemmille kirjeen, jonka oppilaat vievät koulupäivän jälkeen kotiinsa. Sain pian myönteisen vastauksen vanhemmilta ja opetus pääsi alkamaan.

Isokylän erityiskoulu järjesti minulle opetustilan, koska opetus tapahtui oppilaiden kouluaikana. Sain Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulun taiteen yksiköltä lainaksi soittimen, jonka vein aina mukani tunnille. Olimme opettajien ja vanhempien kanssa päätyneet siihen ratkaisuun, että on parempi, jos minä tuon soittimen mukani tunnille kuin että oppilaat kuljettaisivat soitinta kotoa kouluun. Oppilaat olivat hyvin samankokoisia, joten pärjäsimme yhdellä soittimella.

2.4 Oppilaiden diagnoosit

Keskustelin kaikkien kolmen oppilaani opettajien kanssa ennen opetuksen aloittamista. Kävimme läpi oppilaiden oireyhtymät, koulunkäynnin saavutuksia ja haasteita sekä

yleisesti oppilaiden luonteenpiirteitä ja suhtautumista opiskeluun. Opettajat olivat valmiita antamaan neuvoja ja auttamaan, jos tulisin tarvitsemaan apua.

Saatuani tietoja oppilaista, selvitin tarkemmin heidän diagnoosejaan. Downin ja Aspergerin oireyhtymät olivat minulle entuudestaan tuttuja. Halusin kuitenkin tutustua diagnooseihin tarkasti ja käsitellä raportissani niitä laajasti. Minulle oli tärkeää tietää oireyhtymistä tehdessäni huomioita siitä, mitkä piirteet ilmenevät vahvana minun oppilaissani.

2.4.1 Downin oireyhtymä

Ensimmäisen kerran Downin oireyhtymästä kertoi ranskalainen Edourd Séguin vuonna 1846. Englantilainen Langdon Down, jonka mukaan oireyhtymä on nykyään nimetty, antoi itse vuonna 1866 kehityshäiriölle nimen mongolismi. (Autio ym. 1988.)

Downin oireyhtymän aiheuttaa kromosomihäiriö, yleisimmin 21. kromosomipariin liittyvä ylimääräinen kromosomi. Tällä kehitysvammaryhmällä on siis soluissaan normaalin 46:n kromosomin sijasta 47 kromosomia. Tutkijoiden mukaan sikiö saa isältä yhden ja äidiltä kaksi kromosomia, jolloin muodostuu trisomia. (Autio ym. 1988.)

Sukusolujen muodostuessa kypsyysjakautumisen vaiheessa joko munasoluun tai siittiöön jää 21. kromosomi parillisena. (Autio ym. 1988, 34).

Downin oireyhtymä on synnynnäinen, eikä se kehity syntymän jälkeen. Kromosomimuutos voidaan todeta ennen lapsen syntymää lapsivesitutkimuksesta. Lopullinen tunnistus tehdään verikokeen avulla lapsen syntymän jälkeen. (Autio ym 1988.)

Suomessa arvioidaan syntyvän noin 100 Down-lastaa vuosittain. Kehitysvammahuollon tietopankin tutkimien tilastojen mukaan riski synnyttää Down-lapsi kasvaa vanhempien iän myötä. Kun 25-vuotiaan äidin riski saada Down-lapsi arvioidaan 0,05%:ksi, on se 35-vuotiaalla äidillä 0,5% ja 45-vuotiaalla äidillä 4%. (Viitapohja 2004.)

Downin oireyhtymään kuuluu paljon erityispiirteitä, jotka eivät välttämättä esiinny kaikki samalla Down-ihmisellä. Pään ja kasvojen erityispiirteitä ovat mm. pienikokoinen pää, luomirakojen suuntautuminen vinosti ylöspäin sekä normaalia ahtaampi suu ja nielu, minkä vuoksi kieli pyrkii ulos suusta. (Autio ym. 1988.)

Vartalon ja raajojen erityispiirteitä ovat mm. lyhytkokoisuus, lyhyet ja tylpät sormet sekä kämmenen poikki kulkeva vaakasuora vako, jota nimitetään nelisormipimuksi. Down-ihmisen lihakset voivat olla veltot, iho kuiva ja karhea sekä nivelet erittäin liikkuvat ja notkeat. Down-ihmisillä ylipainoisuus on yleistä. (Autio ym. 1988, Viitapohja 2004.)

Down-ihmisillä on 40 kertaa normaalia suurempi riski synnynnäiseen sydänvikaan. Muita lisävammoja voivat olla myös leukemia sekä kilpirauhasen vajaatoiminta. Down-ihmisellä keliakian riski on muuhun väestöön verrattuna 20 kertaa suurempi. (Viitapohja 2004.)

Kehitysvammaliiton Internet-sivulta löytyneessä Viitapohjan selostuksessa Downin oireyhtymästä viitataan Collacott, Cooper ja McGrotherin kirjoittamaan kirjaan *The British journal on psychiatry: the journal on mental science*. Collacott ym. kertovat Leicesterhiressä tehdystä tutkimuksesta, jonka mukaan Down-ihmisillä esiintyy muita vammaisia useammin masentuneisuutta, mutta vähemmän skitsofreniaa. Epilepsia on kuitenkin melko yleinen Down-ihmisillä. (Viitapohja 2004.)

Down-ihmisen elinikä on noin 10-30 vuotta normaalia lyhyempi. Monet vanhuuden oireet, kuten dementia, voivat alkaa heillä jo keski-iässä. Heidän keski-ikänsä on noin 20 vuotta, mutta sitä alentaa suurehko kuolleisuus lapsuusiässä esimerkiksi synnynnäisten sydänvikojen komplikaatioihin. (Autio ym. 1988.)

Testien mukaan Down-ihmiset sijoittuvat älyllisesti keskitasolle. Down-lapset oppivat tavanomaista hitaammin kävelemään ja myös puhumaan oppiminen vie enemmän aikaa ja vaatii puheterapiaa. Down-lapset käyvät usein normaalia päiväkotia ja mahdollisesti myös aloittavat peruskoulussa normaalissa luokassa. Osa Down-lapsista oppii lukemaan ja kirjoittamaan. Vanhemmiten Down-ihmiset tulevat hyvin toimeen ohjatuissa asuntoloissa ja osa pystyy myös itsenäiseen asumiseen. (Viitapohja 2004.)

Down-ihmiset ovat luonteeltaan usein hyväntuulisia, seurallisia ja suhtautuvat myönteisesti elämään sekä kanssaihmiisiin. Usein he ovat musikaalisia ja voivat omata poikkeuksellisen hyvän rytmitajun. (Viitapohja 2004.)

2.4.2 Aspergerin oireyhtymä

Aspergerin oireyhtymä on saanut nimensä itävaltalaisen psykiatrin Hans Aspergerin mukaan. Hän diagnosoi vuonna 1944 hoitamillaan potilailla oireita, joita hän kutsui autistiseksi psykopatiaksi. Ensimmäisen kerran Aspergerin oireyhtymä -nimeä käytti Lorna Wing julkaisemassaan artikkelissa vuonna 1981. (Asperger.fi 1999-2010.)

Aspergerin oireyhtymän esiintymisen syytä ei tiedetä varmaksi. Perintötekijöiden uskotaan joltain osin aiheuttavan Aspergerin oireyhtymän oireita. Aspergerin oireyhtymä on keskushermoston kehityshäiriö ja luonteeltaan pysyvä. (Huttunen 2009.)

Aspergerin oireyhtymä on yksi autismin lievimmistä muodoista. Se eroaa autismista lähinnä myöhäisemmän alkamisiän suhteen. Autismiin oireet tulevat esille jo ensimmäisten ikävuosien aikana, mutta Aspergerin oireyhtymän piirteet näkyvät vasta myöhemmin. Asperger-ihmisen profiili ulottuu lievästä kehitysvammaisuudesta lahjakkaan tasolle. Aspergerin oireyhtymä on neurologinen poikkeavuus, joka aiheuttaa poikkeavuutta muun muassa sosiaalisessa käyttäytymisessä. Aspergerin oireyhtymän oireita voi lievänä ilmetä myös ihmisissä, joilla ei ole diagnosoitu Aspergerin oireyhtymää. (Viitapohja 2009.)

Vahva Aspergerin oireyhtymän oire on aistien yliherkkyys, joka ylikuormittuessaan saattaa aiheuttaa sairaskohtauksen. Voimakkaat äänet, valot ja kosketus saattavat aiheuttaa suunnatonta kipua. Koska Asperger-ihmisillä on poikkeuksellisen tarkat aistit, he saattavat kuulla esimerkiksi korkeita ääniä, joita muut eivät kuule. Yliherkkyuden lisäksi voi olla myös aistien aliherkkyttä, jolloin he voivat tuntea kivun vähemmän voimakkaana kuin muut ihmiset. Aistiherkkyuden vuoksi Asperger-ihminen leimataan usein vaikeaksi ihmiseksi tai jopa käytöshäiriöiseksi. (Asperger.fi 1999-2010.)

Keskittymishäiriöt tai neuroottiset pakkomielleet ovat yleisiä Asperger-ihmisillä. Jos Asperger-ihminen ei koe jotain tekemäänsä kiinnostavaksi, hän saattaa uppoutua omaan

maailmaansa. Jos taas jokin aihe kiinnostaa Asperger-ihmistä, hän on siitä silloin erittäin kiinnostunut ja tietää asiasta paljon. Anne Slåen kirjoittaa artikkelissaan Asperger on vaikeus ja voimavara, että Asperger-ihmisen erityinen ajattelu ja perusteellinen paneutuminen johonkin asiaan voivat johtaa siihen, että Asperger-ihminen toimii esimerkiksi huippuprofessorina tai taiteilijana. Aspergerin oireyhtymän erityispiirteet voivat näin ollen olla etu tai haitta. (Slåen 2008.)

Aspergerin oireyhtymän voimakas tunnusmerkki on sitä sairastavien ihmisten sosiaalinen käyttäytyminen. Asperger-ihmiselle voi olla erittäin vaikeaa olla sosiaalisessa kanssakäymisessä toisten ihmisten kanssa, tulkita heidän sanatonta viestintäänsä, luoda katsekontaktia tai keskittyä puhetilanteessa toisen kuuntelemiseen. Asperger-ihminen voi olla yhtä epäsosiaalinen kuin autistinen ihminen. (Viitapohja 2004.)

Asperger-lapsi käy yleensä koulua normaaliluokissa, joissa he hyötyvät tavallisista koulun rutiineista. Myös kotona Asperger-lapsen kanssa on tärkeää harjoitella ja noudattaa tiettyjä arkirutiineja. Slåen artikkelissa Autismi- ja Aspergerliiton palveluneuvoja Mirjami Hagman toteaa, että Asperger-lapselle on tärkeää havainnollistaa, kuinka ja miksi jokin asia tehdään. (Slåen 2008.)

Asperger-ihmisen puhetapa saattaa olla rytmiltään ja painotukseltaan erikoista. Puhe- ja lauluäänen hallinta voi olla hankalaa. Asperger-ihminen puhuu yleensä hyvää yleiskieltä, mutta puhe on pikkuvanhaa ja sanan merkitykset hyvin tarkkoja. (Asperger.fi 1999-2010.)

Asperger-henkilön kuntoutus on tällä hetkellä harjaannuttamista, joka tarkoittaa sitä, että Asperger-henkilön pitäisi tehdä jotain muuta kuin mitä hän haluaisi. Hagman pohtii Slåen artikkelissa, kuinka paljon Asperger-ihmisiä voidaan vaatia muuttumaan, koska Aspergerin oireyhtymä toisaalta aiheuttaa ongelmia, mutta on myös voimavara. (Slåen 2008.)

3 OPETUKSESTA JA OPPIMISESTA

Opetuskokemusta minulle on kertynyt Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulussa. Opintoihini on kuulunut kolme opetusharjoittelua. Ensimmäisessä harjoittelussa minulla oli viuluoppilainani 10-vuotias tyttö ja 5-vuotias poika. Toisessa opetusharjoittelussa sain alttoviuluoppilaikseni kaksi opiskelukaveriani, joiden pääinstrumentti on viulu. Kolmannen opetusharjoittelun tein Etelä-Pohjanmaan musiikkiopistossa, jossa alttoviuluoppilaanani oli 8-vuotias poika ja viuluoppilaana 7-vuotias tyttö. Isokylän koululla opettaessani vertasin tuntemuksiani opetuksesta ja oppilaista aikaisempiin opetuskokemuksiini.

3.1 Opetusmenetelmät

Viulunsoitonopetuksessa on olemassa monenlaisia opetusmenetelmiä ja -tyylejä. Nykypäivänä kiinnitetään paljon huomiota opettajien opetuskäsitykseen. Olen jo opetusharjoittelujen aikana saanut pohtia ja kehittää omaa opetuskäsitystäni opetuksen ohella ydinsuunnitelmien ja raporttien muodossa.

Musiikinopetuksessa ihanteellinen oppimiskäsitys on mielestäni kognitiivinen ja konstruktivistinen oppimiskäsitys. Niissä painotetaan oppilaan omaa havainnointia ja kokemusta opetettavasta asiasta. Näiden käsitysten mukaan opettajan ei pidä antaa liikaa valmiita malleja oppilaalleen. Soitonopetuksessa tämä on tärkeää varsinkin jo edistyneimmillä oppilailla, joiden pitää kehittää omaa tulkintaansa. Ensimmäisinä vuosina on mielestäni tärkeää, että opettaja opastaa riittävästi oppilastaan soittimen teknisissä asioissa ja näyttää itse omalla esimerkillään esimerkiksi soittoasentoja. Oma opettajani muistutti minua kerran pohtiessamme tätä valmiiden mallien antamista, että soittotunti voi olla ainut kerta viikossa, kun oppilas kuulee kenenkään muun soittoa. Siinä tapauksessa on tärkeää soittaa harjoiteltavia kappaleita omalle oppilaalleen, mutta rohkaista häntä toteuttamaan omia ajatuksiaan. Mielestäni opettajan olisi hyvä antaa useita erilaisia vaihtoehtoja tulkinnalle tai teknisille asioille, kuten jousituksille ja sormituksille. Oppilas voi sitten valita itselleen parhaiten sopivan tai tulkintaansa parhaiten palvelevan vaihtoehdon. Konstruktivistisen oppimiskäsityksen pääpaino on oppilaan aiemmalla

tiedolla ja taidolla, joiden pohjalta hän kehittää omaa oppimistaan. (Kuopion Yliopisto 2006.)

Klassisen musiikin soitonopiskelussa vallitsi kauan behavioristinen oppimiskäsitys, jossa oppilas jäljittelee täysin opettajan antamia malleja ja opettaja palkitsee oppilaan onnistumisesta. Behavioristisessa oppimiskäsityksessä opettaja on aktiivinen ja oppija passiivinen tiedon vastaanottaja. Onneksi tänä päivänä myös klassisen musiikin soitonopetuksessa ollaan pääsemässä pois behavioristisesta oppimiskäsityksestä. (Kuopion Yliopisto 2006.)

Ennen opetuksen aloittamista pohdin, millainen opettaja olen ollut. Luin opetusharjoitteluni aikaisia opetusraportteja sekä opetuspäiväkirjoja miettien, mitkä tuolloin käyttämäni menetelmät sopisivat erityisoppilaan opettamiseen. Minulla ei ole ollut mitään yhtä tiettyä opetusmenetelmää, vaan olen mukauttanut opetuskokemuksiani aina uuden oppilaan mukaan. Tutustuessani nyt erilaisiin opetusmenetelmiin, tutuimmiksi menetelmiksi minulle tulivat Colourstrings- ja Suzuki-menetelmät.

Olin jo ensimmäisen opetusharjoittelun aikana tutustunut unkarilaisen Geza Szilvayn Colourstrings-menetelmään, jonka hän kehitti veljensä Csaban kanssa Zoltan Kodalyn ajatusten pohjalta. Colourstrings-menetelmä on lapsikeskeinen menetelmä, jossa opitaan ensimmäiseksi rytmit ja melodiat ja vasta myöhemmin nuotit. Lapsille annetaan rytmeistä ja soittimenkielistä mielikuvanimet, kuten pitkä kokonuotti on hidas kuin laiva ja nopea kahdeksasosanuotti on yhtä nopea kuin juna. Viulunkielet ovat aluksi Lintu-kieli, Äiti-kieli, Isä-kieli ja Karhu-kieli. (Helsingin juniorijouset 2010.)

Suzuki-menetelmän kehittäjä on japanilainen Shinichi Suzuki. Hänen mukaansa jokainen lapsi on lahjakas. Harjoittelu ja ympäristötekijät vaikuttavat lapsen kehittymiseen. Suzuki painottaa varhaisiän musiikkikasvatusta, joten vanhempien on hyvä olla tiiviisti mukana lapsen musiikkiharrastuksessa. Suzuki-menetelmän keskeisiä asioita ovat kertaaminen, muistin kehittäminen ja korvakuulolta soittaminen. Tässä menetelmässä opitaan ensin soittimen käsittely ja vasta sen jälkeen nuotinluku. Suzuki vertasi soitonopiskelua äidinkielen opiskeluun, jossa ensin opitaan puhumaan ja vasta myöhemmin lukemaan. Hänen mukaansa oikeanlainen musiikkikasvatus vahvistaa ihmisen muita inhimillisiä osa-alueita. Suzukin ajatus siitä, että jokainen oppilas on lahjakas, ja että ympäristö ja

harjoittelu määräävät oppilaan kehittymisen, on mielestäni hyvä perusta musiikin erityisopetukseen. Kehitysvamma ei ole este musiikin opiskelulle, saati sitten klassisen musiikin opiskelulle, jos oppilas on itse aktiivinen ja innokas. (Uudenmaan suzuki-instituutti 2010.)

Aloittaessani opetusta erityislasten kanssa, en halunnut aloittaa itselleni aivan uutta opetustyyliä. Pidin omat hyväksi havaitut opetustyylini ja -menetelmäni. Tarpeen vaatiessa lisäilin tai korvasin asioita Colourstrings- ja Suzuki-menetelmistä. Esimerkiksi Colourstrings-menetelmästä otin mielikuvia rytmiharjoituksiin (kokonuotti = laiva). Suzuki-menetelmästä käytin muun muassa korvakuulolta soittoa.

3.2 Opetusmateriaali

Opetusharjoittelujen aikana käytin viulusoitonopetuksessa opetusmateriaalina suurimmaksi osaksi Anna-Maija Usman Iloinen Viuluniekka-sarjan oppaita. Erityisopetusta varten tutustuin mahdollisimman paljon erilaisiin opetusmateriaaleihin. Tiesin, etten voi turvautua vain yhteen oppaaseen. Olin varautunut siihen, että joudun tekemään itse omat materiaalit, kuten rytmi- ja nuottiharjoitukset. Oli otettava huomioon myös se, että kaikki oppilaat ovat eri tasolla esimerkiksi lukemisessa ja luetunymmärtämisessä. Oli siis muokattava jokaiselle oppilaalle omanlainen opetusmateriaali.

Käytin tunneilla aluksi hyvin vähän kirjallista materiaalia, koska opettelimme ensin viulunsoittoasentoja ja viulunkielien nimiä. Rytmilukuharjoituksia teimme heti ensimmäisistä tunneista lähtien. Tein itse rytmilukuharjoitukset piirtämällä paperille harjoittelemiamme nuottiarvoja erilaisiksi rytmitehtäviksi.

Kun oppilaat olivat oppineet sujuvasti viulunkielien nimet, näytin heille viulun vapaiden kielien nuotit nuottiviivastolla. Pirjo Suonion viuluopas Pieni viulunsoittaja, jossa on isokokoiset nuottiviivastot ja nuotit, oli erinomainen valinta nuotinluvun opettelemiseen oppilaideni kanssa. (Suonio 1984.)

Valitsin harjoituskappaleita eri viuluoppaista. Suurimmaksi osaksi kappaleet olivat Usman Iloinen viuluniekka 1-oppaasta. Soitimme paljon oppaiden kappaleita korvakuulolta nuotinluvun opettelu eri vaiheissa. (Usma 1974.)

Eräs itselleni uusi opetusmateriaali, josta löysin tietoa Musiikin erityispalvelukeskus Resonaarin Internet-sivuilta, oli musiikkiterapeutti Kaarlo Uusitalon kehittämä kuvionuotti-menetelmä. Uusitalo kehitti kuvionuotti-menetelmän musiikkiterapiansa apukeinoksi, koska oli huomannut musiikin auttavan muun muassa kehitysvammaisia hahmottamaan maailmaa ja omaa osaansa siinä. Nuottien piti olla mahdollisimman yksinkertaisia ja pelkistettyjä, mutta samalla sisältää sama informaatio kuin tavallisessakin nuottikirjoituksessa. Kuvionuotit mahdollistavat soittamisen sellaisille oppilaille, joille perinteinen nuotintulku aiheuttaa ongelmia. Kuvionuoteista voi soittaa lähes heti, eikä siinä tarvita aikaisempaa kokemusta musiikinopiskelusta. Kuvionuotti menetelmässä nuotti-informaatio merkitään erilaisilla väreillä ja muodoilla, joka helpottaa hahmottamista. (Resonaari 2010.)

Uusitalo on laatinut yhdessä Markku Kaikkosen kanssa erilaisia soitto-oppaita, joissa selvitetään tarkemmin kuvionuotti-menetelmää ja sen opettamista. Kuvionuottien käyttäminen vaatii mielestäni kunnollista perehtymistä asiaan. Koska opetusaika opinnäytetyötäni varten oli vain vuosi, en halunnut käyttää itselleni aivan vierasta opetusmenetelmää.

3.3 ”Hämmästyttää, kummastuttaa”

Seuraavaksi käsittelen koko opetusprosessia Isokylän koululla. Olen pitänyt opetuksen ajan päiväkirjaa, johon kirjoitin tuntisuunnitelmia, tuntien kulkua sekä ajatuksia ja tunteita, joita tunneilla syntyi. Opetuksen jälkeen oli helppo palata omiin kokemuksiin soittotunneista.

Tarkastelin päiväkirjaa lukiessani omaa opettajuuttani. Oli hienoa huomata kehittymistä omassa opettajuudessa. Opetuksen alussa olin epävarma muun muassa siitä, kuinka nopeata edistymistä voin odottaa erityisoppilailta. Tuntien kuluessa huomasin, että voin yrittää edetä oppilaiden kanssa hyvinkin nopeasti ja sitten palata heti takaisin helpompaan

asiaan, jos olin kiiruhtanut liikaa. Samoin oma kurinpitokykyeni parani opetusvuoden aikana. Aluksi en uskaltanut vaatia erityisoppilasta esimerkiksi jaksamaan seistä soittamisen ajan. Muutamien soittotuntien jälkeen huomasin, että voin vaatia erityisoppilasta seisomaan sen 5-10 minuuttia, jotka enimmillään kerralla soitimme. Huumori auttoi monessa niin sanotussa kurinpitotilanteessa.

Seuraavissa kappaleissa käsittelen, mitkä asiat koin viulunsoitonopetuksessa ja oppilaiden oppimisessa myönteisinä ja mitkä asiat aiheuttivat ongelmia. Koska minulla oli oppilaita vain kolme, en voi yleistää kokemuksiani koskemaan kaikkien erityisoppilaiden viulunsoittoa.

3.3.1 Myönteiset hämmästykset

Opetukseni aikana sain hämmästellä ja kummastella monia asioita. Olin hyvin myönteisesti hämmästynyt jo oppilaiden haastattelutilanteessa siitä, kuinka monella oli jokin musiikkiharrastus. Haastattelemistani seitsemästä oppilaasta neljällä oli ollut tai oli edelleen jokin soittoharrastus. Näiden oppilaiden soittimet olivat rummut, kitara ja piano. Myös oppilaiden soittimien tuntemus hämmästytti minua myönteisesti. Esimerkiksi Oppilas 2 kertoi miettineensä kerran kitaraa soittaessaan haluavansa kokeilla myös ukulelea.

Viulunsoitto aloitetaan soittoasennon harjoittelulla. Soittoasennossa on tärkeää hyvä ryhti sekä tukeva jalkojen seisoma-asento. Oppilas opettelee asettamaan viulun vasemmalle olalleen ja laskemaan viulun olalta vasempaan käteen. Asennon tultua tutuksi, oppilas voi aloittaa viulunsoiton näppäilysoitolla eli pizzicato-soitolla, jossa oikean käden etusormi näppäilee viulunkieliä. Näppäilysoiton aikana oppilaalle opetetaan jousikädenasentoa. Kun jousikädenasento on alkanut löytyä, voi oppilas aloittaa jousella soittamisen.

Osalla oppilaistani oli ongelmia soittoasentojen löytymisessä. Yllättävää kuitenkin oli, kuinka nopeasti jokainen oppilas alkoi itse muistaa esimerkiksi, kummalle olalle viulu tulee ja millainen jalkojen asento on soittaessa.

Oppilas 1 oli minulle suurin yllätys viulunsoitonasennon suhteen. Olin varautunut, että Down-oppilaalla olisi eniten ongelmia soittoasennon löytymisessä hänen fyysisten rajoitteidensa vuoksi. Oppilas 1 löysi kuitenkin hyvin nopeasti oikean ryhdin, tukevan jalkojen asennon ja muutenkin oikein viulistimaisen soittoasennon.

Oppilas 2:den kanssa oli enemmän haastetta soittoasennon löytymisessä, mutta hänen pohtiva ja analyttinen luonteensa toi suuren avun soittoasennon etsimiseen. Hän kertoi jo toisella soittotunnilla, kuinka hän oli kotona miettinyt opetuksiani ryhdistä. Tässä asiassa Aspergerin oireyhtymän analysoiva piirre oli suureksi avuksi. Koskettaminen on usein apuna soittoasentojen löytymisessä. Näin oli myös Oppilas 2:den kanssa. Minun ei tarvinnut muutaman soittotunnin jälkeen sanoa mitään esimerkiksi ryhdistä; kosketin vain toisella kädellä oppilaan selkää ja toisella kädellä oppilaan vatsaa, niin Oppilas 2 tiesi heti, miten parantaa soittoasentoaan.

Oppilas 3:lla oli erittäin hyvät fyysiset lähtökohdat viulunsoittoon. Hän oli pitkäkaulainen ja pitkäraajainen tyttö. Hänen kanssaan löysimme melko nopeasti hyvän soittoasennon. Joskus hän unohti ryhdikkään asennon, mutta paransi sen heti muistuttamisen tai koskettamisen jälkeen.

Ennen soittamisen aloittamista kävimme läpi viulunkielien nimet. Tavoitteeni oli, että kaikki kolme oppilasta oppisivat viulunkielien oikeat nimet. Viulunkielien nimet ovat suoraan aakkosista ja ne ovat äänellisesti korkeimmasta matalimpaan E, A, D ja G. Kokeilin heti ensimmäisellä tunnilla, onnistuuko viulunkielien oikeiden nimien toistaminen, koska kaikki oppilaat olivat eri tasolla lukemisessa ja luetunymmärtämisessä. Nimien toistaminen onnistui jokaiselta hyvin, joten päätin opettaa nimet heti oikein. Vaihtoehtona tälle olisi ollut käyttää Colorstrings-menetelmän Lintu-kieli, Äiti-kieli, Isä-kieli ja Karhu-kieli-systeemiä, mutta koska kaikkien oppilaiden kanssa viulunkielien nimien opettelu sujui hyvin, oli turhaa sotkea heidän ajatuksiaan ensin tällaisilla nimillä.

Opettaja oli kertonut minulle, että Oppilas 1 osaa aakkoset, mutta ei lukea tai kirjoittaa kuin muutaman sanan. Ajattelin, että Oppilas 1:den kanssa olisi hyvä keksiä viulunkielien nimille jokin asiayhteys, esimerkiksi A niin kuin aurinko. Rohkaisin oppilasta itse keksimään kirjaimille mieleen tulevan sanan. Oppilas keksi nopeasti E niin kuin etana ja A niin kuin aurinko. Tajusin vasta tuossa vaiheessa, että jos oppilas ei itse keksi sanaa

kirjaimiin D ja G, minun täytyy keksiä ne. En millään keksinyt nopeasti helppoja sanoja näistä kirjaimista, ja olin jo aivan hermostunut, kunnes Oppilas 1 luetteli samaa tahtia kuin kaksi ensimmäistäkin kirjainta, että D niin kuin delfiini ja G niin kuin gorilla. Silloin olin hyvin hämmästynyt ja hyvin helpottunut.

Oppilas 1:llä oli Downin oireyhtymälle tyypilliset lyhyet ja paksut sormet, joten olin varautunut, että näppäilysoitto voi aiheuttaa ongelmia. Oletukseni osoittautui taas kerran vääräksi; Oppilas 1 pystyi hyvin laittamaan sormensa näppäilysoittoasentoon eli keskisormesta pikkusormeen nyrkkiin, peukalon viulun otelautaan kiinni ja näppäilemään etusormella yhtä kieltä kerrallaan. Luulen, että osaksi näissä teknisten asioiden sujuvuudessa oli apuna Oppilas 1:den rauhallinen luonne. Hän jaksoi keskittyä ja kuunnella rauhassa neuvojani.

Oppilas 2 söi kynsiään, josta johtuen hänen sormensa olivat hyvin kipeät. Tämä aiheutti ongelmaa nimenomaan näppäilysoitossa, mutta sinnikkäästi hän etsi asentoja, mitkä eivät ottaneet kipeää. Tämäkin on mielestäni yksi Aspergerin oireyhtymän piirre; Oppilas 2 analysoi omaa kykyään ja etsi kiinnostuneena ratkaisuja omiin fyysisiin ongelmiinsa.

Näppäilysoiton ohella aloimme oppilaiden kanssa tutustua jouseen. Teimme erilaisia harjoituksia pelkällä jousella, kuten apinasormi- sekä tuulilasinpyyhkijä-harjoitusta. Apinasormi-harjoituksen nimi sai suuren suosion jokaiselta oppilaalta. Apinasormi-harjoituksessa minä pidin jousta vaakatasossa oppilaan edessä ja oppilas heitti sormet jousen päälle. Tästä lähdimme sitten rakentamaan jousikäden asentoa. Tämä harjoitus myös rohkaisi oppilaita rentoon jousikäden asentoon. Tuulilasinpyyhkijä-harjoituksessa oppilas ottaa oikean otteen jousesta ja heiluttaa jousta puolelta toiselle kuin tuulilasinpyyhkijä autonikkunassa. Tämä harjoitus vahvistaa oppilaan jousikäden otetta sekä auttaa oppilasta hahmottamaan käsivarren käyttöä jousella soitettaessa. Nämä harjoitukset ovat jääneet käyttööni opetusharjoittelusta.

Jokainen oppilas oli innoissaan jousisoitosta. Oppilas 1:den silmät loistivat onnesta, kun hän sai soittaa jousella vapaita kieliä. Oppilas 2 teki havaintoja jo ensimmäisellä jousisoitto kerralla, että viulu soi kovempaa, kun jousi on lähempänä tallaa ja hiljempaa, kun jousi on kauempana tallasta. Oppilas 3 sai jousella aikaan kauniin ja tasaisen äänen.

Rytminlukuharjoituksia aloimme tehdä jo ensimmäisestä tunnista lähtien. Piirsin paperille aluksi neljäsosanuotteja ja harjoittelimme niiden lausumista tavulla ”taa” oman taputuksemme tahtiin. Näytin aluksi mallia, miten harjoitus menee, jonka jälkeen kokeilimme harjoitusta yhdessä oppilaan kanssa. Taputin itse mukana koko ajan, koska huomasin rytmissä pysymisen olevan haastavaa jokaiselle oppilaalle. Rohkaisin oppilaita lukemaan harjoitukset yksin, minun vain taputtaessa mukana. Jokainen heistä suhtautui asiaan eri tavoin; Oppilas 1 oli innokas rytminlukija ja luki rohkeasti myös ilman minua. Oppilas 2:sta hieman nolotti ja nauratti lukea rytmiä yksin. Oppilas 3 luki rytmin aina minun kanssani innokkaasti, mutta oli hieman ujo lukemaan yksin.

Kävimme vuoden aikana oppilaiden kanssa rytminlukuharjoituksissa läpi neljäsosanuotin, puolinuotin, kahdeksasosanuotin sekä neljäsosatauon. Olin hämmästynyt, kuinka hyvin oppilaat etenivät rytminluvussa ja myös siitä, että he muistivat kesälomalta palatessaan rytmit yllättävän hyvin. Kun olimme käyneet rytmiharjoituksia läpi lukemalla, soitimme ne viululla vapailta kieliltä ensin näppäilemällä ja sitten jousella. Eräässä harjoituksessa oli tahti, jossa oli ensin neljäsosanuotti, sitten tauko ja tauon jälkeen neljäsosanuotti. Harjoittelimme tätä Oppilas 2:den kanssa näppäilemällä. Häntä häiritsi se, että näppäiltyään ensimmäisen neljäsosanuotin, soi äänen kaiku tauon aikana. Olin antamassa hänelle neuvon, että hän voi soiton jälkeen hiljentää kaiun painamalla sormenpäällä kieltä. En kuitenkaan vielä ehtinyt sanoa mitään, kun Oppilas 2 jo itse keksi tämän keinon.

Kysyin oppilailtani opetusvuoden alussa, olivatko he nähneet nuotteja. Oppilas 1 ja 2 olivat nähneet. Muistin Oppilas 3:n kertoneen haastattelutilanteessa, että hän oli soittanut pianoa ja että hän oli nähnyt nuotteja. Kun sitten soittotunnilla näytin piirtämiäni rytmiharjoituksia ja kysyin, oliko hän nähnyt nuotteja, hän vastasi että ei ollut nähnyt. Olin hieman ihmeissäni, mutta ajattelin muistaneeni väärin hänen aikaisemmin kertomansa. Myöhemmin soitimme itse kirjoittamieni rytmi- ja soittoharjoitusten jälkeen Usman Iloinen viuluniekka 1-oppaasta joitain kappaleita. Kun näytin oppaan nuottia, Oppilas 3 sanoi iloisena, että näitä nuotteja hän on nähnyt. Ymmärsin, että käsin piirtämäni nuotit eivät näyttäneet hänestä samoilta nuoteilta kuin soitto-oppaissa olevat. Tällainen tarkka analysointi on Aspergerin oireyhtymän vahva piirre.

Kokeilimme oppilaiden kanssa vuoden aikana myös vasemman käden sormien käyttöä. Teimme Usman Iloinen viuluniekka 1-oppaasta harjoitusta Laulukukket ja kävimme läpi

tuttuja kappaleita, kuten Satu meni saunaan ja Ukko Nooa (Usma 1974, 28, 32, 35). Vasemman käden sormien käyttö onnistui jokaiselta oppilaalta. Oppilas 1:den sormien koko ei aiheuttanut suuria ongelmia näin alkuvaiheessa. Oppilas 2 soitti myös kitaraa, joten aluksi hänen oli vaikea ymmärtää, että viulua ei soiteta soinnuilla samoin kuin kitaraa. Hän vei vasemman käden sormia pitkin viulunkaulaa aivan kuin kitarassa, mutta vähitellen hän malttoi soittaa harjoituksia sormi kerrallaan. Kynsiensyönti rajoitti hieman Oppilas 2:den vasemman käden sormien käyttöä.

Oppilas 3:lla oli kauniit pitkät sormet, jotka soveltuivat hyvin viulunsoittoon sekä jousikädessä että vasemmassa kädessä. Hän eteni vasemman käden sormien käytössä hyvin, kun vain malttoi tehdä harjoitukset rauhassa.

Koin hyvin myönteisiä hämmästyksiä oppilaiden suhtautumisesta viulunsoittoon ja soittotunteihin. Oppilas 1:den reaktion viulun ääneen huomasi hänen silmistään. Varsinkin kun soitimme jousella, hänen silmänsä loistivat kirkkaina ja iloisina. Eräällä tunnilla hän sanoi nostaessani viulua hänen olalleen, että: ”Viulua on kiva soittaa”. Oppilas 2:den kiinnostuksen viulua ja soittamista kohtaan aisti hänen halustaan analysoida tekemäämme ja antamiani neuvoja. Oppilas 3 kiitti soittotunnista aina lähtiessään ja sanoi, että oli mukava tunti. Kahden tunnin päätteeksi hän halasi minua. Olin tästä todellakin hämmästynyt ja hyvin otettu. Asperger-ihmisen on vaikea näyttää tunteitaan, ja olin aistinut tämän Oppilas 3:en kohdalla, joten halaus tuntui suurelta asialta.

3.3.2 Kummastukset – ongelmia ja kehitettäviä asioita

Seuraavaksi käyn läpi, millaisia ongelmia ja kehitettäviä asioita eteeni tuli opetuksen aikana. Pohdin myöhemmin raportissani, miten voin ratkaista erityisoppilaan opetuksessa vastaantulevia ongelmia.

Jokaisen oppilaani vamma toi eteen haasteita viulunsoitossa ja sen opettamisessa. Oppilas 1:lla ja 2:lla oli enemmän fyysisiä rajoituksia kuin Oppilas 3:lla. Jokaisella Downin ja Aspergerin oireyhtymästä tai muusta vammasta kärsivällä ihmisellä on omat rajoituksensa ja haasteensa. Vertaan nyt vain omien oppilaideni rajoituksia yleiseen tietoon heidän diagnooseistaan.

Oletin, että Oppilas 1:llä olisi enemmän ongelmia viulunsoitossa Down-ihmisen fyysisten rajoitusten vuoksi. Oppilas 1:den ruumiinrakenne ei kuitenkaan rajoittanut viulunsoittoa. Hän oli hyvin ryhdikäs ja pystyi löytämään nopeasti hyvän soittoasennon. Sormien lyhyys ja paksuus sen sijaan rajoittavat etenemistä haastavampiin jousitekniikoihin ja nopeampaan etenemiseen vasemman käden soitossa. Koska opetukseni kesti vain vuoden, ei Oppilas 1:den sormien lyhyys ja paksuus haitannut näin alkuvaiheessa soitonopetusta. Jatkaessamme pidemmälle viulunsoittoa Oppilas 1:den kanssa, hän olisi joutunut tekemään kovan työn edistymisessään ja kehittymisessään. Hänen olisi pitänyt vahvistaa sormiaan erilaisilla harjoituksilla ilman viulua, mutta tietenkin myös viulun kanssa. Erilaiset fysioterapeuttiset harjoitusvälineet olisivat varmasti olleet hyvänä apuna hänen sormiensa vahvistamisharjoituksissa. Luulen, että Down-oppilaan jousikättä pystyy kehittämään varsin pitkälle. Oppilas 1:den jousikäden asento parantui vuoden aikana nyrkkiasennosta ensin siihen, että peukalo pidettiin jousen kiilan alla ja lopuksi oikeaan jousikäden otteeseen.

Yllätyin, että ryhti ja soittoasento olivat ongelma Oppilas 2:lla ja 3:lla, koska Aspergerin oireyhtymä ei ole pelkästään fyysinen vamma. Oppilas 2 kertoi, että hänellä on huono ryhti koko ajan. Aloitimmekin tunnin aina ensin hakemalla hyvää ryhtiä ja soittoasentoa ilman viulua. Huomasin, että mielikuvat auttavat häntä hyvin paljon, joten kannustin häntä ajattelemaan isoa jykevää puuta, jonka juuret menevät tukevasti maan alle ja oksat kasvavat vahvasti ylöspäin. Myös vertaukset komeasti kulkevista vanhoista herrasmiehistä toi tekemiseemme huumoria, joka oli selvästi Oppilas 2:lle tärkeää. Soittaessa poistin Oppilas 2:en jännittyneisyyttä koskettamalla esimerkiksi oikeaan olkaan, jolloin hän rentoutti molemmat olkapäät.

Oppilas 3:en ryhti vaihteli soiton aikana. Välillä hänen selkänsä meni kaarelle ja vatsa työntyi eteenpäin, välillä olkapäät työntyivät eteenpäin. Oppilas 3:lla ei ollut pahoja jännityksiä kehossaan. Luulen, että hänen ongelmansa soittoasennossa johtuivat siitä, että viulu tuntui oudolta ja painavalta olalla. Hänen asentonsa parani aina tunnin kuluessa.

Keskittyminen oli välillä vaikeaa Oppilas 2:lle ja 3:lle. Oppilas 1 oli luonteeltaan kaikkein rauhallisin ja hänellä oli Down-ihmiselle tyypillinen piirre keskittyä tekemäänsä asiaan täysillä. Oppilas 2:lle oli tyypillistä, että hän soitti näppäilysoittoa rämpyttämällä, jousella

montaa kieltä kerrallaan ja vasemman käden kaikilla sormilla kuin kitaran sointuja. Tällaisissa tilanteissa pyysin oppilasta lopettamaan soiton ja laskemaan viulun pois. Koska Oppilas 2 kertoi pitävänsä erilaisista yhtyeistä, vertasin viulunsoittoa bändin laulajaan, joka laulaa yhtä ääntä kerrallaan. Se rauhoitti oppilasta ja hän malttoi taas soittaa rauhassa yhtä kieltä tai ääntä kerrallaan. Useimmiten Oppilas 2 malttoi kuunnella ohjeet keskittyneesti ja jaksoi soittaa yllättävän pitkiäkin aikoja kerrallaan.

Oppilas 3:lla oli tyypillisiä Asperger-ihmisen vaikeuksia keskittymisen kanssa. Hän kysyi monia kertoja, mihin aikaan tunti loppuu, koska hän oli huolissaan seuraavalle tunnille ehtimisestä. Sain tähän kehitysvammatyötä tekevältä äidiltäni hyvän neuvon sanoa napakasti oppilaalle tarkka aika, mihin asti soitamme viulua. Epämääräinen kommentti ”lopetamme pian” aiheuttaa Asperger-ihmisessä hämmennystä.

Oppilas 3 ei jaksanut soittaa kuin pieniä aikoja kerrallaan. Hän aloitti soittamisen, mutta lopetti hyvin yllättäen soittamisen laskemalla soittimen nopeasti alas olaltaan, jolloin minä pelkäsin soittimen putoavan. Harjoittelimme soittimen asettamista olalle ja sieltä laskemista tukevasti vasempaan käteen. Soittimen poislaskeminen paranikin vuoden aikana huimasti. Huomasin, että Oppilas 3 jaksoi keskittyä soittamiseen pidemmän aikaa ilman jouta. Kun soitimme jousella, hän kokeili harjoitusta pienen hetken, mutta lopetti soittamisen hyvin pian. Rohkaisin oppilasta soittamaan harjoituksen vielä kerran uudelleen.

Oppilas 3 puhui paljon tunnin aikana muita kuin soittoon liittyviä asioita. Soittotunnilla jutellaan toki paljon oppilaan henkilökohtaisistakin asioista, mutta ne eivät saa häiritä opetustilannetta. Olin saanut neuvon, ettei Asperger-ihmisen kysymiä asioita saa ohittaa välinpitämättömästi vaan kannattaa keksiä vastaus, mutta sanoa sitten, että nyt soitamme tämän harjoituksen. Oppilas 3 kysyi jokaisella tunnilla, mitä olin syönyt sinä aamuna aamupalaksi. Jouduin joka kerta keksimään, mitä olin syönyt, koska en useinkaan syö aamupalaa. Jos olisin vastannut, että en syönyt mitään, olisi oppilas ihmetellyt asiaa koko tunnin ja varmasti myös muilla oppitunneillaan. Oppilas 3 kertoi myös opetusvuoden lopulla omasta ihastuksestaan. Tällaisia asioita ei voi ohittaa vain nopealla vastauksella. Soittotunnit voivat olla oppilaalle viikon ainut aika, jolloin hän saa aikuisen ihmisen huomion täysin itselleen. Oli kuitenkin asioita, joiden kohdalla jouduin sanomaan, että nyt keskitytään soittamiseen.

Oppilaat käyttäytyivät todella hyvin soittotunneilla. Minulla ei ollut koskaan mitään hätää oppilaiden kanssa tai tilannetta, että en olisi pärjännyt heidän kanssaan. Oppilailta oli toki muutama soittotunti, jolloin he olivat huonotuulisia. Jokainen osoitti huonotuulisuutensa hyvin eri tavoin; Oppilas 1 oli hiljainen ja ahea, Oppilas 2 hermostunut ja hieman omapäinen, Oppilas 3 oli omissa ajatuksissaan eikä jaksanut keskittyä. Oppilas 2:den omapäisyys tuli esille muun muassa siten, että hän ei lopettanut tuntimme alussa kännykkänsä selaamista ennen kuin olin pyytänyt häntä laittamaan kännykän pois. Tällaista ei tapahtunut kuin yhden kerran. Oppilas 2 saattoi joskus hermostua, kun jokin asia ei sujunut tai edistynyt nopeasti. Silloin otin huumorin ja kannustuksen apukeinoksi, jolloin oppilaskin rentoutui ja jaksoi taas yrittää uudelleen.

Yle TV1 esitti marraskuussa 2009 dokumentin Pianisti, joka kertoo erinomaisesta pianonsoittajapojasta, Derek Paravicinista, joka on sokea ja autistinen. Derekillä on erinomainen muisti, ja hän pystyy muistamaan kuulemansa kappaleen yhden soittokerran jälkeen. Hän kuulee jokaisen pianon äänen erilaisena ja tunnistaa korvakuulolta yksittäisiä ääniä ja jopa kymmenen äänen sointuja. Ohjelmassa haastateltu tohtori Ian Cross vertasi Derekin muistia tietokoneeseen. Yhdessä opettajansa Adam Ockelfordin kanssa Derek soittaa klassista musiikkia sekä jazzia. Derek on hyvä improvisoimaan. Dokumentissa professori John Sloboda testasi, miten Derek pystyy ilmaisemaan erilaisia tunnetiloja soitossaan. Professori soitti Derekille malliksi pienen sävelmän, jonka Derek oppi nopeasti. Professori pyysi Derekiä soittamaan sävelmän iloisesti, surullisesti ja vihaisesti. Soittaessaan iloisesti, Derek soitti kappaleen nopeasti ja duuri-sävellajissa, kun taas tulkitessaan kappaletta surullisesti, hän soitti hitaasti ja molli-sävellajissa. Kun professori pyysi Derekiä soittamaan vihaisesti, Derek soitti kappaleen samalla tavoin kuin iloisesti soittaessaan, mutta päästeli vihaisia murahduksia. Hän ei osannut ilmaista vihaa soitollaan. Tulkitessaan, soittaako toinen henkilö iloisesti, surullisesti vai vihaisesti, Derek ei osannut antaa selkeitä vastauksia vaan varmisteli vastausta professorilta. Professori Sloboda totesi, että Derekillä on tietty kaava, miten asiat menevät ja miten asiat on opetettu hänelle. Koska hänelle ei ollut opetettu, että vihaisesti soittaminen voisi olla esimerkiksi volyymitaan voimakasta, hän ei osannut toteuttaa vihaa soitossaan. (Yle TV1.)

Kokeilin ohjelman innoittamana, miten oppilaani pystyvät ilmaisemaan erilaisia tunnetiloja soittamalla. Anoin oppilailleni esimerkkejä tunnetiloista, kuten suru, ilo ja viha. Sitten

annoin esimerkin soittotyyleistä, kuten lujaa tai hiljaa soittaminen, nopeasti tai hitaasti soittaminen. Kävimme ensin läpi sanallisesti, millaista soittoa iloinen tai surullinen soitto voisi olla. Kun oppilas antoi vastauksen, soitin hänelle malliksi. Seuraavalla tunnilla menimme suoraan siihen, että oppilas sai soittaa antamani tunnetilan. Osa oppilaista innostui tästä harjoituksesta, osa oli hyvin hämmentynyt. Oppilas 1 tuntui ymmärtävän harjoituksen, mutta oli hieman hämillään. Tuntui, että hän ei ymmärtänyt, miten soitto liittyy suruun tai iloon. Viikkojen kuluttua tästä harjoituksesta soitimme vasemman käden sormiharjoitusta matalalta G-kieleltä. Huomasin, että Oppilas 1 oli hyvin mielteliään oloinen. Lopulta hän sanoi, että soitto G-kieleltä kuulostaa hautajaismusiikilta. Ymmärsin, että tekemämme tunnetilaharjoitukset olivat jääneet hänen mieleensä. Hän oli ehkä vasta ajan kuluessa ymmärtänyt soittamisen saavan aikaan tunteita ja kuulokuvia sekä soittajassa että kuulijassa.

Oppilas 2 suhtautui tunnetilaharjoitukseen hyvin innokkaasti. Hän ymmärsi erilaiset tunnetilat ja yhdisti esimerkiksi suruun hitaasti soittamisen ja iloon nopeasti soittamisen. Pyysin häntä miettimään myös soiton voimakkuutta tunnetiloihin. Sanallisesti hän yhdisti vihaan voimakkaan äänen ja suruun hiljaisen äänen, mutta soittaessa hän ei saanut eroja aikaan. Tämä saattoi johtua erimerkiksi hänen jousitekniikastaan.

Oppilas 3 oli harjoituksesta hyvin hämmentynyt. Kun selitin hänelle tunnetilaharjoituksesta, hän tuntui ajautuvan aivan kuin omaan maailmaansa. Hän kyllä soitti, mutta ei vaihdellut soittotyylään millään tavoin koko soiton aikana. Kannustin häntä rohkeasti kokeilemaan surullista soittoa, mutta hän soitti vain pienen hetken jousella ja lopetti. Seuraavaksi annoin hänelle esimerkin, että surullinen soitto voi olla hidasta ja hiljaista. Hän soitti taas pienen hetken jousella ilman mitään muutosta soittotyylissä ja lopetti. Annoin harjoituksen olla. Päätin kuitenkin kokeilla jonkin soittoharjoituksen lomassa tunnetilaharjoitusta uudelleen, pyytämällä häntä soittamaan harjoituksen hiljaisella äänellä. Silloin hän soitti pienen hetken hiljaa, mutta lopetti soittamisen pian. Pohdin, että kun pyysin Oppilas 3:lta jotain erilaista, hän sulkeutui eikä jaksanut keskittyä soittamiseen oikeastaan yhtään. Mahdollisesti näissä harjoituksissa oli liian paljon erilaista informaatiota Oppilas 3:lle yhtä aikaa. Hänen kanssaan etenimme hitaammin erilaisissa soittotyyleissä. Oppilas 1:den ja 2:den kanssa kokeilimme eri tyylejä aina silloin tällöin eri harjoitusten yhteydessä.

3.4 Ratkaisuja opetustilanteessa syntyneisiin ongelmiin

Käsittelen seuraavaksi asioita, jotka on hyvä ottaa huomioon erityisoppilasta opettaessa sekä pohdin ratkaisuja opetustilanteessa syntyneisiin ongelmiin. Joihinkin ongelmiin sain kehitettyä ratkaisun heti tunnin kuluessa tai seuraavaksi tunniksi. Tällaiset ongelmat liittyivät useimmiten erilaisiin soittimen teknisiin haasteisiin. Seuraavat ongelmat ja ratkaisut ilmenivät kolmen oppilaani kanssa, joten en voi yleistää tekemiäni havaintoja koskemaan kaikkia erityisoppilaita.

Opetuksen aikana huomasin, kuinka tärkeä osa erityisoppilaan viulunsoittoa on oppilaan vanhemman läsnäolo soittotunneilla ja kotiharjoittelussa. Tein tämän huomion, koska minun oppilaideni vanhemmat eivät osallistuneet tunneille, koska soittotunnit olivat oppilaiden kouluaikana. Mielestäni erityisoppilaan soitonopetuksessa vanhemmalla on tärkeä rooli opetuksessa ja oppimisessa, ei ainoastaan seuraajana ja kannustajana. Opettaja voi soittotunnilla opettaa esimerkiksi soittoasentoja yhtä aikaa sekä oppilaalle että vanhemmalle. Vanhempi voi sitten kotona olla lapsen opettaja.

Soittotuntien kesto ja lukumäärä määräytyvät tietenkin jokaisen oppilaan sekä käytettävien resurssien mukaan. Huomasin omien oppilaideni kanssa, että aluksi suunnittelemani 30 minuutin soittotunti oli liian pitkä. Oppilaat eivät jaksaneet keskittyä, joten lyhensin soittotunnin 20 minuutin kestoiseksi. Pidin oppilailleni soittotunnin kerran viikossa. Pohdin opetuksen aikana, että jos oppilaalle on mahdollista ja resurssit antavat myöden, olisi erityisoppilaan hyvä käydä soittotunnilla kaksi kertaa viikossa. Näin ensimmäisen tunnin voisi keskittyä enimmäkseen soittoasentoihin ja toisen tunnin esimerkiksi rytmiin ja kappaleisiin.

Vanhemman läsnäolo tunnilla ja mukanaolo opetusprosessissa on tärkeää, mutta tuntien pito kaksi kertaa viikossa mahdollistaisi sen, että vanhempi voisi olla mukana vain toisen tunnin. Näin opettaja ja oppilas saisivat toisen tunnin olla kahden ja rakentaa yhteistä oppimiskokemustaan. Usein oppilaat käyttäytyvät soittotunnilla eritavoin vanhemman läsnä ollessa ja yksin ollessaan. Oppilaat voivat kokea yksin tunnilla olon hyvin vapauttavana kokemuksena.

Äänittäminen ja kuvaaminen ovat hyvä apukeino musiikinopiskelussa. Opettaja voi äänittää esimerkiksi kaikki opetuskappaleet ja harjoitukset nauhalle, että oppilas voi kotona kuunnella, miltä ne kuulostavat ja soittaa äänitteen mukana. Opettaja voi kuvata opetusmateriaalia, joka auttaa oppilasta ja vanhempaa heidän kotiharjoittelussaan. Opettaja voi kuvanauhalla näyttää soittoasennon tai jousikäden asennon. Myös soittotunnin nauhoittamisesta on suuri apu kotiharjoitteluun.

Nuottien opettelu on jokaisen erityisoppilaan kanssa erilaista, muun muassa siitä syystä, että toinen oppilas ei välttämättä osaa aakkosia ollenkaan ja toinen ei pysty hahmottamaan nuottiviivastoa. Yhtä ainoata keinoa ei nuotinluvun opetteluun ole kenenkään oppilaan kanssa, mutta suurena apuna ovat varmasti Kaarlo Uusitalon kuvionuotti-menetelmä sekä Geza Szilvayn Coloursrings-menetelmä, joita jokainen opettaja voi muokata oppilaansa mukaan.

4. ERITYISOPPILAS MUSIIKKIOPPILAITOKSESSA

Seuraavaksi pohdin erityisopetuksen tulevaisuutta musiikkioppilaitoksissa sekä erityisopettajuuden vaatimuksia. Esittelen myös musiikkioppilaitoksien rehtoreille lähettämäni kyselyn ja tarkastelen saamiani vastauksia.

4.1 Omat havaintoni erityisopettajuudesta

En ole koskaan henkilökohtaisesti tavannut kehitysvammaista oppilasta musiikkioppilaitoksissa, joissa olen opiskellut. Olen sitä mieltä, että musiikkioppilaitosten tulisi huomioida erityisoppilaat tulevaisuuden oppilasmateriaalina. Erityisoppilaiden aseman parantamisen musiikkioppilaitoksissa tulisi lähteä jo musiikinopettajien koulutuksesta. Uskon, että jonkinlainen erityispedagogiikan kurssi ammattiopintojen aikana rikkoisi mahdollisia pelokkaita käsityksiä erityisopettajuudesta ja rohkaisisi varmasti monia opettajiksi opiskelevia ottamaan oppilaikseen erityisoppilaita.

Kaikki opettajiksi opiskelevat tai jo valmiit opettajat eivät tietenkään voi olla kiinnostuneita erityispedagogiikasta, eivätkä kaikki opettajat sovikaan erityisopettajiksi. Pohtiessani erityisopettajan luonteenpiirteitä, mieleeni tuli ensimmäisenä kärsivällisyys ja pitkäjänteisyys. Ne ovat ominaisuuksia, jotka vaaditaan jo jokaiselta musiikinopiskelijalta, niin lapselta kuin aikuiselta, mutta varsinkin opettajalta ja erityisopettajalta. Sellainen ihminen ei voi olla erityisopettaja, joka ei ymmärrä, että oppimiseen menee kauan aikaa ja että jokainen asia pitää toistaa monia kertoja. Erityisoppilaan kanssa ei voi kiiruhtaa eteenpäin, jos opetettavaa asiaa ei ole opittu kunnolla.

Joskus tapaa soitonopettajia, jotka ovat aggressiivisia ja saavat oppilaan pelkäämään itseään. Silloin oppilas oppii ja opettelee soittoa pelon vuoksi. Se ei mielestäni ole toimiva keino kenenkään kohdalla, mutta varsinkaan erityisoppilaan kanssa se ei toimi. Erityisoppilas on oman kokemukseni mukaan vieläkin herkemmin käsiteltävä kuin tavallinen oppilas. Uskon, että erityisoppilas sulkeutuisi täysin omaan maailmaansa, jos hän kokisi opetustilanteen pelottavaksi ja uhkaavaksi. Erityisopettajan on kehuttava ja kannustettava oppilastaan ehkä enemmän kuin tavallisessa opetuksessa. Kehitettäväkin asia on mielestäni sanottava erityisoppilaille myönteisessä valossa. Silloin oppilas huomaa

tekevänsä oikein ja hyväksytysti opetettavan asian, mutta ymmärtää siinä olevan jotain muutettavaa ja parannettavaa.

Erityisopettaja näkee työnsä tulokset pitkillä aikaväleillä. Ymmärsin tämän jo opettaessani viulunsoittoa opetusharjoitteluni aikana. Huomasin kuitenkin opettaessani näitä kolmea erityisoppilasta, että he nauttivat jo hyvin pieneltä tuntuvista asioista. Jo se, että erityisoppilas ymmärtää saavansa äänen viulusta, on hänelle suuri asia. Erityisoppilas arvostaa sitä, että hän pystyy tekemään samaa asiaa kuin muutkin.

4.2 Musiikkioppilaitoskysely

Halusin liittää opinnäytetyöni raporttiin musiikkioppilaitoskyselyn (Liite 1). Minua kiinnosti, opiskeleeko kyselyni saaneissa musiikkioppilaitoksissa tällä hetkellä tai onko niissä koskaan opiskellut erityisoppilaita.

Lähetin kyselyn kymmenelle musiikkioppilaitoksen rehtorille eri puolille Suomea. Otin näin pienen otoksen aikataulullisista syistä sekä siksi, että haastattelu ei ollut työni pääasia. Valitsin Etelä-, Pohjois-, Länsi-, Keski- ja Itä-Suomesta kaksi kaupunkia, jonka musiikkioppilaitoksien rehtoreille lähetin kyselyn. Sain vastauksia yhteensä kuusi, osan sähköpostitse ja osan puhelimitse. Neljä rehtoria ei vastannut kyselyyni lainkaan.

Selitin kyselyni aluksi, mitä tarkoitan erityisoppilaalla. Rajasin erityisoppilaat kehitysvammaisiin sekä fyysisistä rajoitteista kärsiviin oppilaisiin. Jätin kyselystäni pois näkö- ja kuulovammaiset, lukihäiriöiset sekä keskittymishäiriöiset oppilaat. Laadin kyselyyni 12 kysymystä. Lähetin ne sähköpostiviestini liitteenä musiikkioppilaitosten rehtoreille.

Kysyin rehtoreilta, onko heidän musiikkioppilaitoksissaan tällä hetkellä erityisoppilaita, onko heillä koskaan ollut ja onko heille koskaan hakenut erityisoppilas. Tarkentavina kysymyksinä kysyin mahdollisten erityisoppilaiden lukumäärää sekä instrumenttia, johon erityisoppilas on hakenut tai jota hän opiskelee. Kysyin myös, onko musiikkioppilaitoksen musiikkileikkikoulussa ollut tai onko siellä tällä hetkellä erityisoppilaita.

Viimeiset kysymykseni käsittelivät vapaita osastoja. Joissakin musiikkioppilaitoksissa on vapaa osasto, jossa voivat opiskella oppilaat, joilla on mukautettu opintosuunnitelma tai oppilaat, joita ei ole valittu pääsykokeissa musiikkiopiston oppilaiksi. Musiikkioppilaitokset voivat käyttää osastosta erilaista nimeä, joten selitin kyselyn aluksi, mitä tarkoitan vapaalla osastolla. Kysyin, onko musiikkioppilaitoksessa vapaa osasto ja jos on, onko siellä opiskellut tai opiskeleeko siellä tällä hetkellä erityisoppilaita. Jos musiikkioppilaitoksessa ei ole vapaata osastoa, kysyin aikooko oppilaitos perustaa vapaata osastoa.

Kuudesta kyselyyn vastanneesta musiikkioppilaitoksesta vain yhdessä opiskeli tällä hetkellä erityisoppilaita. Oppilaiden instrumentit olivat piano ja laulu. Viisi kuudesta rehtorista vastasi, että heillä ei tällä hetkellä opiskele erityisoppilaita, yhtä sokeata opiskelijaa lukuun ottamatta. Eräs rehtori kertoi, että heidän rekistereihinsä ei tallennu, onko oppilas erityisoppilas. Puolitoista vuotta virassa ollut rehtori ei siis ollut varma, onko heillä joskus opiskellut erityisoppilas. Eräs vastannut musiikkioppilaitoksen opintosihteeri kertoi, että erityisoppilaan ei ole mahdollista päästä oppilaaksi heidän oppilaitokseensa virallisten pääsykokeiden vuoksi, mutta rehtorin erityisluvalla se voidaan kuitenkin järjestää.

Kaikki vastanneet oppilaitokset olisivat valmiita ottamaan opiskelijaksi erityisoppilaan, jos heille löydetään pätevä opettaja. Vastanneissa oppilaitoksissa ei ollut vapaata osastoa, mutta niissä oli mahdollista opiskella mukautetulla opetussuunnitelmalla. Eräs rehtori painotti, että heidän musiikkioppilaitoksessaan laaditaan jokaiselle opiskelijalle täysin henkilökohtainen opetussuunnitelma.

5. YHTEINEN SÄVEL

Musiikin harrastamisessa ja sen opettamisessa on tärkeää, että oppilas ja opettaja löytävät yhteisen sävelen. Oppilas ja opettaja pohtivat yhdessä oppilaan tavoitteita ja tekevät suunnitelmat niiden mukaan. Musiikista ei kukaan voi sanoa, että se on väärin tehty tai väärin tulkittu, jokaisella on oma kokemuksensa ja sävelensä.

5.1 Minä ja erityisoppilas

Miettiessäni opinnäytetyöni tarkoitusta ja sitä, miksi tein juuri tämän opinnäytetyön, silmiini osui oppimispäiväkirjaani kirjoittamani oppilaan kommentti: ”Viulua on kiva soittaa”. Ymmärsin, että tärkein syy, miksi tein opinnäytetyöni erityisoppilaiden parissa oli se, että halusin heidän tutustuvan viuluun ja huomaavan, että he pystyvät soittamaan tätä instrumenttia. Tärkeintä ei ole edistyminen vaan se, että saa soittaa ja harrastaa musiikin parissa. Erityisoppilaan kohdalla äänentuottaminen soittimesta voi kasvattaa oppilaan itseluottamusta ja –tuntemusta hyvin paljon.

Opetuksen aikana sain tehdä havaintoja sekä itsestäni että erityisoppilaasta. Halusin tutkia, miten erityisoppilaan opettaminen eroaa tavallisen oppilaan opetuksesta ja miten viulu soittimena sopii erityisoppilaalle. Myös oman opettajuuteni pohdinta ja seuraaminen olivat työni tarkoitus. Tein opetuksen aikana havaintoja, millaisia luonteenpiirteitä erityisopettaja tarvitsee ja onko minussa näitä valmiuksia.

Kirjasin opetuksen aikana oppimispäiväkirjaan omia tuntemuksiani ja ajatuksiani erityisopettajuudesta. Nyt lukiessani päiväkirjaa, sain huomata omaavani joitakin erityisopettajan luonteenpiirteitä. Tunnistin myös kehitettäviä puolia itsessäni. Olen rauhallinen ja kannustava. Minun ei ole vaikea kehua oppilastani, enkä koe olevani pelottava tai aggressiivinen. Olin tuntenut joinakin opetuspäivinä turhautumista siitä, että en malttanut edetä tarpeeksi rauhallisesti. Tämä turhautuminen kohdistui nimenomaan itseeni, ei missään tapauksessa oppilaisiin. Olen pitkäjänteinen, mutta innostuessani oppilaan edistymisestä, otan seuraavaksi liian vaikean asian ja joudun palaamaan takaisin helpompaan asiaan. Totesin, että minun pitää kehittää harkintakykyäni.

5.2 Erityisoppilas ja viulu

En koe suurta eroa erityisoppilaan ja tavallisen oppilaan viulunsoitonopetuksen välillä. Asiat, joissa tein muutoksia olivat ajankäyttö ja opetusmateriaali. Viulunsoiton teknisten asioiden opetus tapahtui samalla tavalla kuin tavallisen oppilaan kanssa.

Opetuksen ajan havainnoin, miten viulu soittimena sopii erityisoppilaalle. Tulin näiden kolmen oppilaani kanssa siihen tulokseen, että viulu sopii erityisoppilaan soittimeksi aivan yhtä hyvin kuin tavallisellekin oppilaalle. Erilaiset fyysiset rajoitukset tietenkin saattavat estää kokonaan erityisoppilaan viulunsoitonopiskelun. Omilla oppilaillani ei ollut mitään suuria fyysisiä rajoituksia. Viulunsoittoa haittaavia rajoituksia voivat olla esimerkiksi sormien ja käsivarsien alueella, kaulan alueella tai selässä olevat fyysiset ongelmat. Viulua voi soittaa istualtaankin, joten jalkojen alueen ongelmat eivät haittaa viulunsoittoa.

Psyykkiset ongelmat eivät estä viulunsoittoa, mutta ammattitaitoisen opettajan löytäminen voi olla vaikeaa. Vakavaa masennusta tai mielisairautta sairastava tai aggressiivisuudesta kärsivä oppilas vaatii mielenterveystyöhön perehtyneen soitonopettajan tai mielenterveysalan avustajan soittotunneille mukaan. Vanhemman läsnäolo näissä tapauksissa on opettajan kannalta välttämätöntä. Itse koen, että haluaisin kunnolla perehtyä mielenterveystyöhön ennen kuin voisin ottaa vakavista psyykkisistä häiriöistä kärsivän oppilaan. Opettajan ammattitaito ja luottamus omaan tekemiseensä saa oppilaan luottamaan opettajaansa ja tuntemaan olonsa turvalliseksi tunnilla.

Oma mielipiteeni erityisoppilaan soitonopiskelusta on se, että sen tulee olla oppilaan omien tavoitteiden mukaista. Jos oppilas nauttii vapaiden kielten soittamisesta, niin mielestäni opettajan on kunnioitettava oppilaan omia mieltymyksiä. Totta kai opettajan tehtävä on opettaa uusia asioita, mutta oppilas voi soittaa vapaita kieliä vaikkapa lopputunnista, jos se antaa hänelle intoa soittaa ja harjoitella. Pelkästään se, että erityisoppilas saa viulusta äänen, voi tuottaa hänelle sellaista iloa ja itsetuntemuksen parantumista, että oppilas ei kaipaa muuta.

Pohtiessani musiikkioppilaitoskyselyn tuloksia, mietin, miten erityisoppilaiden opiskelumahdollisuutta voisi parantaa musiikkioppilaitoksissa. Oma mielipiteeni on, että

erityisoppilas voi opiskella musiikkioppilaitoksessa hänelle mukautetulla opetussuunnitelmalla. Musiikkioppilaitokset saisivat enemmän niin sanotusti kaupata oppilaitoksiaan erityisoppilaille. Monet kehitysvammaiset ovat hyvin musikaalisia ja musiikista kiinnostuneita. Varmasti monet kehitysvammaiset lapset ja nuoret etsivät mahdollisuuksia harrastaa musiikkia pätevän musiikinopettajan opetuksessa. Musiikkioppilaitokset voisivat kouluttaa erityispedagogiikasta kiinnostuneita opettajia ja näin oppilaitos voisi lisätä erityisoppilaidensa määrää.

5.3 Erityisopetus omaksi työksi

Kokemukset opetusvuodesta erityisoppilaiden kanssa olivat erittäin myönteisiä. Tutustuin uusiin ihmisiin; oppilaisiin, jotka valloittivat minut heti ensimmäisen tapaamiskerran jälkeen sekä Isokylän erityiskoulun opettajiin, jotka ottivat minut mukavasti vastaan ja rohkaisivat työssäni. Sain paljon uutta tietoa sekä lukemalla että kuuntelemalla alan ammattilaisten mietteitä työstään ja oppilaistaan. Kokemukset, jotka sain oman opettajuuteni tueksi tästä työstä, ovat sanoin kuvaamattoman tärkeitä.

Nyt raportin kirjoittamisen ohessa olen tarkkaillut, millaisia tuntemuksia opetuksen läpikäyminen on herättänyt. Oppilaat ovat jääneet pysyvästi mieleeni ja huomaan kertovani tarinoita opetusajasta ja pohtivani melkeinpä päivittäin, miten opettaisin jonkin musiikkiin liittymättömänkin asian erityisoppilaille. Erityisopetus on ehdottomasti jäänyt myönteisenä asiana mieleeni. Tunnen suurta mielihyvää siitä, että sain oppilaat oppimaan viulunsoittoa ja erityisesti, että sain oppilaat innostumaan ennestään tuntemattomasta soittimesta ja erilaisesta musiikista. Koen, että opetus antoi minulle paljon lisää rohkeutta omaan opettajuuteeni.

Opinnäytetyöni sai minut kiinnostumaan vielä enemmän erityispedagogiikasta ja sen yhteisen sävelen löytämisestä erityisoppilaan kanssa. Suunnitelmissani onkin tulevaisuudessa kouluttaa itseäni erityispedagogiikan alalta. Olen valmis opettamaan erityisoppilaita ja voi olla hyvinkin mahdollista, että haen itse oppilaikseni erityisoppilaita, kun olen opiskellut erityispedagogiikkaa. Useamman erityisoppilaan kanssa voisin perustaa viuluryhmän, jolloin oppilaat pääsisivät soittamaan yhdessä.

Olen pohtinut, että tutkimustyön tekeminen opinnäytetyössäni aloittamastani aiheesta voisi olla tulevaisuudessa mielenkiintoinen työ. Myös viuluoppaan laatiminen erityisoppilaalle voisi olla haastava ja mielenkiintoinen työ, mutta se vaatii monen vuoden työskentelyn monien erityisviuluoppilaiden kanssa.

6. LOPUKSI

Opetus oli arvokas kokemus minulle. Opetuksen kuluessa ymmärsin, että uskaltamalla ja tahtomalla saa aikaan melkein mitä tahansa. Aloittaessani opetusta tuntui pelottavalta ja epävarmalta, mutta ajan kuluessa huomasin, että työ sujuu mukavasti ja että nautin erityisopetuksesta.

Toivon, että työstäni välittyy oma kiinnostukseni erityispedagogiikkaan ja erityisoppilaisiin. Viulu, viulunsoitto ja viulunsoitonopetus ovat minulle tärkeitä asioita, ja halusin työni avulla tutustuttaa erityisoppilaat tähän viulunsoiton maailmaan. Uskon, että nämä kolme oppilastani huomaavat viulun ja sen äänen nyt eri tavalla kuin aikaisemmin. He voivat sanoa viulun nähdessään, että osaavat soittaa tuota soitinta.

Toivon, että työni herättää myönteisen kiinnostuksen erityisoppilaiden soitonopetusta ja musiikkioppilaitoksissa opiskelua kohtaan. Toivon myös, että joku työtäni lukeva musiikkipedagogi löytää itsestään piilossa olleen erityisopettajan. Minä ainakin haluan kokea erityisopettajuutta vielä lisää!

Haluan päättää työni Eino Leinon sanoihin:

Ei ole suurempaa onnea ihmiselle kuin että hän voi, tohtii ja tahtoo toteuttaa niin perinpohjaisesti kuin suinkin kaikkia oman olentonsa syvyyksissä piileviä mahdollisuuksia (E. Leino 1915).

LÄHTEET

Asperger.fi. 1999-2010. Aspergerin syndroma. Www-dokumentti. Saatavissa: <http://www.asperger.fi/asperger.htm> Luettu 18.2.2010.

Autio, S. & Palo, J. & Aittokallio, M. & Turunen, S. 1988. Kehitysvammaisuus. WSOY

Helsingin juniorijouset. Colourstrings-menetelmä. Www-dokumentti. Saatavissa: <http://www.ihmo.fi/strings/sivut/colour.htm> Luettu 22.2.2010.

Huttunen, M. 2009. Aspergerin oireyhtymä. Terveyskirjasto. Www-dokumentti. Saatavissa: http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00354. Luettu 18.2.2010.

Kuopion Yliopisto. 2006. Kognitiivinen oppiminen. Www-dokumentti. Saatavissa: <http://www.uku.fi/avoin/hoitodida/oppinake.html#Kognitiivinen>. Luettu 23.3.2010.

Kuopion Yliopisto. 2006. Konstruktivistinen oppimisenäkemys. Www-dokumentti. Saatavissa: <http://www.uku.fi/avoin/hoitodida/oppinake.html#Konstruktivistinen>. Luettu 23.3.2010.

Kuopion yliopisto. 2006. Behaviorismi. Www-dokumentti. Saatavissa: <http://www.uku.fi/avoin/hoitodida/oppinake.html#Behav>. Luettu 23.3.2010.

Pianisti. 2007. Yle TV1. Prisma-dokumentti. Esitetty 26.11.2009.

Resonaari. Kuvionuotti-menetelmä. Www-dokumentti. Saatavissa: <http://www.resonaari.fi/?sid=2> Luettu 22.3.2010.

Slåen, A. 2008. Asperger on vaikeus ja voimavara. Plaza.fi. Www-dokumentti. Saatavissa: <http://plaza.fi/ellit/perhe/lapset-kasvatus/asperger-on-vaikeus-ja-voimavara> Luettu 18.2.2010.

Suonio, P. 1984. Pieni viulunsoittaja. Suomen kanttori-urkuriliitto. Offset Oy Helsinki.

Uudenmaan Suzuki-instituutti. Suzuki-menetelmä. Www-dokumentti. Saatavissa: http://www.uudenmaansuzuki-instituutti.fi/suzuki_menetelma.html. Luettu 22.3.2010.

Usma, A-M. 2002. Iloinen viuluniekka 1. Warner/Chappel Music Finland Oy.

Viitapohja, K. 2004. Downin oireyhtymä. Kehitysvammahuollon tietopankki. Www-dokumentti. Saatavissa: <http://www.saunalahti.fi/kup/syndroma/down.htm> Luettu 11.1.2010.

Viitapohja, K. 2009. Aspergerin oireyhtymä. Kehitysvammahuollon tietopankki. Www-dokumentti. Saatavissa: <http://www.saunalahti.fi/kup/syndroma/asperger.htm> Luettu 11.1.2010.

LIITE 1

Aino Juurakko
 Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu
 Taiteen yksikkö
 Opinnäytetyö, kevät 2010

- Rajaan erityisoppilaat kyselyssäni kehitysvammaisiin tai fyysisistä rajoitteista kärsiviin oppilaisiin. Työni ei käsittele näkö- tai kuulovammaisia, lukihäiriöisiä tai pelkästään keskittymishäiriöisiä oppilaita.
- Vapaalla osastolla tarkoitan osastoa, jolla opiskelee esim. oppilaat, jotka eivät ole päässeet pääsykokeiden perusteella musiikkiopiston oppilaaksi tai oppilaita, jotka tahtovat opiskella omien tavoitteidensa mukaisesti. Vapailla osastoilla ei ole pakollista tehdä tutkintoja, mutta periaatteet ovat samat kuin musiikkiopistossakin.

Kysely musiikkioppilaitoksille

- 1. Onko musiikkioppilaitoksessanne koskaan opiskellut erityisoppilaita?**
 Jos on:
- 2. Kuinka monta?**
- 3. Mitä instrumenttia he ovat opiskelleet?**

- 4. Opiskeleeko musiikkioppilaitoksessanne tällä hetkellä erityisoppilaita?**
 Jos opiskelee:
- 5. Kuinka monta?**
- 6. Mitä instrumenttia?**

- 7. Onko musiikkioppilaitokseenne koskaan hakenut erityisoppilas?**
- 8. Opiskeleeko musiikkileikkikoulussa tällä hetkellä erityisoppilaita?**
- 9. Onko musiikkioppilaitoksessanne vapaa osasto?**
 Jos on:
- 10. Opiskeleeko siellä tällä hetkellä erityisoppilaita?**
- 11. Onko siellä koskaan opiskellut erityisoppilas?**
 Jos musiikkioppilaitoksessanne ei ole vapaata osastoa:
- 12. Onko musiikkioppilaitokseenne tulevaisuudessa perustamassa vapaan osaston?**